

Gurenko O. Diversity and multicultural education in Ukraine as a philosophical and social-pedagogical problem

The article deals with the problem of the nature of multicultural education in philosophical context. On the bases of the analysis of foreign and national scientific researches it is defined as a common paradigm that theoretically reflects the actual processes of contemporary cultural and educational life, including desire of different cultures to the approaching and to mutual learning, promotes tolerance and cultural pluralism.

The methodological basis of multicultural education is the philosophical doctrine of creation an open society, interconnection, interdependence, interaction of cultures (dialogue of cultures), cultural pluralism and the principles of equality of cultures and multiculturalism, cultural relativism, the relationship of national and universal. According to the Ukrainian philosophers, an important element of the basis for the development of open multicultural society shifted from monopolar ideologically pluralistic model to the polycentric one, adequate to the challenges of the XXI century is the content of modern education, which must meet specified social expectations.

Most modern scholars emphasize that the main value of multicultural education is plurality of cultures. Multicultural education should be promoted through schools and other educational institutions, families and community organizations to create a democratic state, which is characterized by: tolerant views, people's opinions, recognition and development of cultural pluralism in society, equal rights, responsibilities and opportunities for all citizens, effective participation of everyone in decisions relating to both personal life and society, justice of all and every person, freedom of choice, respect for decisions of the majority and the protection of minorities, respect for the right of free choice of a person of his/her cultural identities.

Key words: diversity, multicultural education, cultural anthropology, dialogue of cultures, cultural pluralism, cultural relativism, the relationship of national and universal.

Стаття надійшла до редакції 16.09.2015 р.

Прийнято до друку 30.10.2015 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.

УДК 323.21

О. Т. Девіняк

**ПАТРІОТИЧНІСТЬ КРІЗЬ ПРИЗМУ
ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ**

Суспільні процеси, що відбуваються протягом останнього часу в Україні, зумовлені об'єднанням народу перед зовнішнім ворогом та

пронизані патріотичним настроєм. У відповідь на суспільний запит на чесних, справедливих, патріотичних керівників та чиновників, політичні актори масово займаються мімікрією та використовують патріотичну тематику у цілях здобуття голосів виборців та отримання владних мандатів. Тому кожному пересічному громадянину варто критично ставитись до голосних заяв і дійств та намагатись застосовувати об'єктивні критерії для оцінки діяльності політичних кандидатів. Це є дуже непростим завданням, так як патріотичність є складною категорією, а навколо її визначення триває постійна дискусія [1, с. 54 – 59]. Більшість визначень патріотичності базується на психологічній чуттєво-емоційній парадигмі [2, с. 74 – 77; 3, с. 780]. Питання патріотичності та патріотичного виховання протягом останніх років відображені у роботах В. Корицького [4], Т. Андрущенка [5], Б. Карпінського [6], В. Радзівського [7] тощо. Втім, широко поширене акцентування чуттєвої сутності патріотизму не дозволяє оцінити патріотизм інших людей, оскільки чужі почуття і думки нам не відомі, а їх демонстрація може бути оманливою. Більше того, зосередження виключно на патріотичних почуттях, виховання цих почуттів у молоді, поширення їх серед населення є необхідною, однак не достатньою умовою зміцнення і розвитку держави. Так, варто відмітити, що не тільки в Україні, але й у РФ спостерігається поширення патріотичних почуттів. Ключовою відмінністю є їх практична реалізація: у РФ патріотизм знаходить свій вихід у шовінізмі, агресії як щодо України, так і щодо власних громадян, незгодних із владною політикою, а також виправданні будь-яких дій своєї влади через брехню та двоякомислення; тоді як на Україні патріотичний потенціал населення ралізовано не повністю. Звичайно, деяка частина його направлена на допомогу власній обороні, на виявлення корупційних фактів та незаконно набутого майна (проекти Наші Гроші, Громадський Контроль, Канцелярська Сотня тощо). Однак часто патріотичність втілюється виключно у використанні державної символіки і традиційного одягу та виголошенню пафосних речей. Для того, щоб патріотичні почуття народу не були використані політиками у своїх меркантильних цілях, для забезпечення виходу України з бідності необхідним є наповнення цих почуттів корисним для країни змістом. Орієнтири для цього може запропонувати нам поведінкова економіка. Розроблення дефініції, критеріїв патріотичності в рамках цієї теорії та ілюстрація їх на ситуаційних прикладах є метою даної статті.

Поведінкова економіка є галуззю економічної теорії, яка покликана пояснити і врахувати невідповідність реальної поведінки людей і компаній від тої поведінки, що прогнозується класичною економічною теорією. Класична теорія розглядає людину як раціональну та корисливу істоту, дії якої спрямовані на отримання максимуму благ при докладанні мінімуму зусиль. Однак дуже часто люди поведуться інакше, тобто їх поведінка не узгоджується з прогнозом та не може бути передбачена в рамках класичного підходу. Це зумовлено впливом психологічних,

соціальних, когнітивних та емоційних факторів на прийняття людьми економічних рішень, наприклад:

- накопичення значних запасів продуктів людьми, що пережили голодомор (психологічний фактор)
- купівля дорогого годинника, чи автомобіля, чи телефона для підвищення свого соціального статусу людиною, дохід якої не відповідає вартості покупки (соціальний фактор)
- помилки у оцінці економічних чинників, обмеженість у часі, стереотипи мислення, наприклад сприйняття товару з ціною 99,99 грн дешевшим ніж його аналог за 100 грн (когнітивний фактор)
- прийняття не найкращих для себе рішень через різні почуття: бажання помсти, дружба, а також патріотичність (емоційний фактор).

Зв'язок патріотичності із формально неоптимальним для індивіда рішенням варто пояснити детально. Фундаментом його є економічна теорія ігор, яка розглядає економічні події і явища через поведінку їх учасників та кінцевий результат. Так, у реальній економіці часто зустрічаються ситуації, що описуються класичними прикладами дилеми в'язнів та трагедії общин.

Дилема в'язнів формулюється наступним чином: поліція арештувала двох злочинців А і Б які, змовившись між собою, вчинили злочин. Але наявні докази неповні і дозволяють засудити їх лише за менший злочин на термін 1 рік кожному. Злочинців посадили у окремі камери і вони не можуть спілкуватись один з одним. Слідчий пропонує кожному в'язню, щоб він дав свідчення проти свого спільника, і тоді спільника посадять на 3 роки, а того, що співпрацював зі слідством, – відпустять. Якщо ж кожен із в'язнів буде свідчити один проти одного, то обох посадять на 2 роки. Свідчення чи співпраця не вплине на репутацію в'язнів у майбутньому. Результати дилеми можна підсумувати у таблиці:

	В'язень Б мовчить	В'язень Б свідчить
В'язень А мовчить	Кожному по 1 рік	В'язень А отримає 3 роки, а в'язня Б звільнять
В'язень А свідчить	В'язня А звільнять, а в'язень Б отримає 3 роки	Кожному по 2 роки

Мислячи раціонально, в'язень А подумає: якщо Б буде мовчати, то мені краще свідчити проти нього, і тоді я вийду на волю; якщо ж Б заговорить, то мені також краще свідчити проти нього, бо тоді отримаю 2, а не 3 роки. Аналогічні висновки робить в'язень Б, і, таким чином, згідно класичної економіки, кожен з в'язнів отримає по 2 роки, тоді як оптимальною для злочинців була б ситуація обопільного мовчання (кожен отримав би по 1 рік). Почуття кооперативності у обох в'язнів, частиною якого є почуття патріотичності, якщо мова йде за державу, змусило б їх мовчати, тобто поводитись з першого погляду нерационально для себе, але в кінцевому результаті найкраще для усіх.

Сама ситуація у дилемі в'язнів є економічною грою з ненульовою сумою, тобто сукупний результат ситуації може бути кращим або гіршим залежно від поведінки осіб.

Трагедія общин є, за своєю суттю, одним із варіантів перебігу гри з ненульовою сумою і описується так: на високій полонині у маленькому селі жили собі люди, кожна сім'я мала по парі овець, пасли їх на спільному пасовиську, збирали вовну, робили бринзу, і возили до сусіднього міста на продаж, з чого й жили. Щоб заробити більше грошей, сім'я А збільшила поголів'я своїх овець до п'яти, почала виготовляти більше бринзи і стригти більше шерсті, розжилась на телевизор з плоским екраном і супутниковою антеною. Побачивши це, сім'ї Б і В зробили так само, а після них іще, і згодом майже все село мало по групі овець у господарстві. Сім'я А, тішучись із успішного бізнесу, придбала ще овець, довівши їх кількість до 10. Інші сім'ї також почали слідувати такому прикладу. На полонині стало ніде пройти – усюди вівці пасуться. Вівцям почало не вистачати їжі, вони почали давати менше молока, хворіти, їх шерсть втратила свою якість. Щоб відновити колишні надії селяни придбали ще овець. На наступний рік вівці так витоптали і виїли полонину, що рослинність на ній не відновилась, нічого стало їсти. Вівці почали вмирати, селяни почали заздалегідь продавати їх на м'ясо і потрохи покидати село, де уже не можливо було забезпечувати сім'ю. У результаті багато виїхали, а ті хто залишилися, – животіють і згадують колишні багаті часи. Трагедія общин демонструє, що активні дії осіб, які спрямовані виключно на власне благополуччя, будучи масово поширеними, часто призводять до загального зубожіння і негативного результату для усіх. Так як і в дилемі в'язнів, якби кожен селянин утримався від власного збагачення, розуміючи, що воно призводить до погіршення стану усієї общини, то село процвітало б і донині. І як сумарний, так і індивідуальний економічний результат при цьому перевищував би результати стрімкого росту, що закінчується виснаженням ресурсів.

Що ж може утримати індивіда від максимізації своїх доходів, яка пов'язана із погіршенням сукупного стану общини? На це питання є лише дві відповіді: закон як запобіжник ззовні та патріотичність як запобіжник всередині. Саме ці два ключові фактори забезпечують добробут у розвинених країнах, і саме ці фактори нам потрібні, щоб зупинити розкрадання України.

Повертаючись до проблеми наповнення патріотичного почуття діяльним змістом, спробуємо дати чітке визначення патріотичності через призму поведінкової економіки. Центральним елементом поведінкової психології та споріднених з нею поведінкових наук є принцип, згідно якого лише поведінка людей, а не їх думки, домисли та почуття є об'єктом дослідження, і таким чином гіпотези та теорії цих наук стають можливими для реплікації та верифікації. Тому, з точки зору поведінкової економіки, *патріотичність є властивістю людини, наявності якої зумовлює вчинення*

нею вибору, пов'язаного із максимізацією спільного блага у масштабах своєї країни, на противагу вибору, що максимізує індивідуальне благо. Патріотичність це перш за все не думки і почуття, а поведінка. Дане визначення є строгим та формальним, і завдяки цьому можна виміряти ступінь патріотичності як відношення кількості вчинених дій на користь країни до загальної кількості випадків протистояння індивідуального інтересу інтересам країни. Крім того, у даних рамках можна впровадити поняття антипатріотичності, тобто вчинення дій, які несуть індивіду особисту користь, однак завдають шкоди державі. Так, багато дій пов'язаних із зловживанням природними ресурсами та із корупцією є антипатріотичними. З метою визначення чи є певні вчинки патріотичними, чи нейтральними, чи антипатріотичним, можна провести формальний і простий аналіз ситуації щодо наявності протистояння інтересів і результату поведінки. Типові приклади розгляду ситуацій представлені у таблиці.

Поведінка	Трактування
Допомога соціально незахищеним людям, хворим, волонтерство	Особа витрачає власні зусилля та кошти без вигод для себе, однак із більшою вигодою для держави. Це патріотично.
Подання бідній людині милостині	Ця дія не допомагає вирішити жодної проблеми для держави. І хоч такий вчинок є людський та альтруїстичний, однак він є нейтральним з точки зору патріотичності.
Перерахування благодійних коштів та пряма допомога військовим та учасникам АТО	Особа витрачає власні зусилля та кошти без вигод для себе, однак із більшою вигодою для держави. Це патріотично.
Директор підприємства при нарахуванні заробітної плати сплачує 1,5% збір на реформування ЗСУ	Цей збір є обов'язковим, і несплата його загрожує фінансовими санкціями з боку фіскальних органів. Тому у даній ситуації конфлікт інтересів відсутній: директор виконує найбільш вигідну для себе дію. Лишень самого факту, що дія здійснюється в інтересах держави, недостатньо для патріотичності. Це нейтральний вчинок.
Людина прикрашає майно державною символікою, одягає вишиванку, виголошує промови патріотичного забарвлення	Попри те, що таким чином людина поширює почуття патріотичності у навколишніх, без свого змістовного наповнення це почуття не приносить економічних благ державі. Формально це є нейтральним вчинком.
Вчитель вчить дітей, отримуючи за це маленьку зарплату	У цій ситуації відсутнє посилення на альтернативний індивідуально вигідний варіант поведінки (можливо у вчителя немає можливостей влаштуватись на роботу з кращою зарплатою), тобто конфлікту інтересів не виникало і можливості вибору не з'являлось. Формально це є нейтральною діяльністю.
Хоч зарплата вчителів маленька, він відмовився поїхати за кордон на заробітки (маючи таку можливість), тому що нікому буде вчити дітей у селі.	Ось тут уже присутні два варіанти, і вчитель вибрав саме той, що вигідний для суспільства, однак менш вигідний йому особисто. Це є патріотичний вчинок.

Інспектор державної фіскальної служби, маючи маленьку зарплату, відмовився поїхати за кордон на заробітки (маючи таку можливість), щоб продовжувати здійснювати перевірки підприємств	На відміну від вчителя, користь від роботи якого завжди є (навіть якщо вчитель не є хорошим педагогом), оскільки відвідування занять у школі краще від безцільного гуляння вулицями, користь від роботи інспектора не є очевидна. Якщо його робота дійсно приносить державі блага, то це патріотично. Якщо ж жодних благ не додається, то це нейтральна поведінка. Якщо ж він використовує службове положення для власного збагачення шляхом хабарництва, то це антипатріотично.
Голова лісового господарства видав дозвіл на вирубку лісу (який не підлягав вирубуванню) в обмін на хабар	Особа вчинила вибір на свою користь, причому її вибір приніс державі шкоди. Це антипатріотично (не говорячи про те, що це є кримінальним злочином)
Голова лісового господарства відмовився видати дозвіл на вирубку лісу (який не підлягав вирубуванню) в обмін на хабар	Особа відмовилась від завдання державі шкоди попри можливість власного збагачення, однак у цій ситуації їй додаткової користі країні не принесла. Це є нейтральний вчинок
Голова лісового господарства допоміг службі безпеки зафіксувати правопорушення у вигляді пропонування йому хабаря за видачу дозволу на вирубку лісу	Особа узяла на себе можливі ризики, пов'язані із набуттям собі ворога, однак допомогла державі боротись із хабарництвом. Це є патріотичний вчинок.
Лікар прийняв матеріальну подяку від свого пацієнта	Ні варіант прийняття, ні варіант відмови від подяки не зачіпає інтереси держави, а тому цей вчинок є нейтральним стосовно патріотичності. Однак з точки зору законодавства цей інцидент теоретично може розглядатись як отримання неправомірної вигоди при виконанні посадових обов'язків.

Визнаючи необхідність виховання і поширення патріотичного почуття як у молоді, так і у дорослих громадян, особливу увагу слід приділити змістовному наповненню цього почуття. Розглядання патріотичності не за думками і словами, а за практичними ділами дозволить позбутись політичних та особистісних зловживань навколо патріотичної тематики і приведе до повільного, однак впевненого покращення економічного стану країни. Критерієм оцінки патріотичності діяльності українця є вчинення ним вибору саме такого варіанту поведінки, який максимізує сукупні блага Української держави, на противагу максимізації особистих благ. Розглядаючи патріотичність крізь призму поведінкової економіки, багато публічних патріотично налаштованих людей перестають бути такими, адже слова і налаштування вартують значно менше ніж тихі, але так необхідні державі вчинки.

Список використаної літератури

1. Качур М. М. Поняття «патріотизм» в українській науковій педагогічній думці / М. М. Качур // Педагогічні науки: теорія, історія,

інноваційні технології. – 2013. – № 6(32). – С. 54 – 61.

2. Кульчицький В. Й. Ретроспективний аналіз дефініцій «патріотизм» у соціально-педагогічному аспекті (друга половина ХХ століття) / В. Й. Кульчицький // Медична освіта. – 2014. – №4. – С. 74 – 78.

3. Лыкова Т. Р. Аналіз поняття «патріотизм»: педагогический аспект / Т. Р. Лыкова // Фундаментальные исследования. – 2013. – №11. – С. 778 – 782.

4. Корицький В. Г. Військово-патріотичне виховання учнів у сучасних умовах / В. Г. Корицький // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки. – 2015. – №2. – С. 97 – 100.

5. Андрущенко Т. В. Патріотична складова політичної мобілізації сучасного українського суспільства / Т. В. Андрущенко, С. Г. Денисюк // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: філософія, соціологія, політологія. – 2015. – №1. – С. 17 – 24.

6. Карпінський Б. А. Податкова домінанта державотворчого патріотизму нації у конституційно-виборчому процесі / Б. А. Карпінський // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – № 14. – С. 362 – 375.

7. Радзівський В. О. Євромайдан: патріотизм у культурному полі України / В. О. Радзівський // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2014. – №2. – С. 56 – 60.

Девіняк О. Т. Патріотичність крізь призму поведінкової економіки

Стаття присвячена пошуку змістовного економічного наповнення почуття патріотичності. Визначено, що з точки зору поведінкової економіки, патріотичність є властивістю людини, наявності якої зумовлює вчинення нею вибору, пов'язаного із максимізацією спільного блага у масштабах своєї країни, на противагу вибору, що максимізує індивідуальне благо. Визначення патріотичності через поведінку, а не через почуття дозволяє визначати ступінь патріотичності як відношення кількості вчинених дій на користь країни до загальної кількості випадків протистояння індивідуального інтересу інтересам країни. Приклади патріотичних та непатріотичних вчинків також розглянуто у статті. Підхід до оцінки патріотичності не за думками і словами, а за практичними ділами дозволить позбутись політичних та особистісних зловживань навколо патріотичної тематики і приведе до повільного, однак впевненого покращення економічного стану України.

Ключові слова: патріотичність, патріотизм, поведінкова економіка, теорія ігор, трагедія общин.

Девіняк О. Т. Патриотичность сквозь призму поведенческой экономики

Статья посвящена поиску содержательного экономического наполнения чувства патриотизма. Определено, что с точки зрения поведенческой экономики, патриотизм является свойством человека,

наличие которого приводит к совершению им выбора, связанного с максимизацией общего блага в масштабах своей страны, в противоположность выбору, который максимизирует индивидуальное благо. Определение патриотизма через поведение, а не через чувства позволяет определять степень патриотизма как отношение количества совершенных действий в интересах страны к общему количеству случаев противостояния индивидуального интереса интересам страны. Примеры патриотичных и непатриотичных поступков также рассмотрены в статье. Подход к оценке патриотизма не судя по мыслям и словами, а судя по практическим делам позволит избавиться от политических и личностных злоупотреблений вокруг патриотической тематики и приведет к медленному, но уверенному улучшению экономического состояния Украины.

Ключевые слова: патриотизм, поведенческая экономика, теория игр, кризис общины.

Devinyak O. T. Patriotism viewed through the prism of behavioral economics

The article is devoted to the search of meaningful economic content of patriotism feeling. From the point of behavioral economics view the patriotism is a personal trait the presence of which causes stimulates person to choose actions associated with overall state benefit maximization rather than actions that are associated with individual benefits. The definition of patriotism through behavior but not through the feelings allows to evaluate patriotism rate of individual as the ratio of actions that implement national interests to the total number of situations when the individual interests and national interests are in conflict. Besides that, a concept of anti-patriotism can be introduced as making choices that lead to individual benefit but are harmful to the whole country. For example, many actions associated with natural resources misuse and corruption are anti-patriotic. Other examples of patriotic, neutral and anti-patriotic actions are reviewed in the article as well. Looking at the patriotism through the prism of behavioral economics many patriotic activists in Ukraine became not so patriotic, since words and intentions cost much less than silent but so necessary to the country actions. Application of the activity approach to the patriotism assessment will allow to cease political and personal abuse of patriotic issues and will lead to slow but instoppable raise of Ukrainian economics.

Key words: patriotism, behavioral economics, game theory, tragedy of the commons.

Стаття надійшла до редакції 29.09.2015 р.
Прийнято до друку 30.10.2015 р.
Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.